

تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی (مطالعه مورد: کلانشهر شیراز)

محمود رضا انوری^{۱*}، حبیب قاسمی^۲، محمد جعفرزاده قهدریجانی^۲

۱- استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زاهدان، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، زاهدان، ایران
۲- دانشجوی دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زاهدان، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، زاهدان، ایران

چکیده

فرایند جهانی شدن که هر روز با سرعت و شدت بیشتری کل جوامع، علی‌الخصوص شهرها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، دارای تأثیرات مثبت و منفی خاص خود می‌باشد، که باید مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان در سطح جامعه قرار بگیرد. باتوجه به اینکه شهرها همیشه کانون تمامی تغییر و تحولات و جریان‌های ملی و فراملی بوده و خواهند بود؛ در این راستا هدف پژوهش حاضر تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی با تاکید بر کلانشهر شیراز می‌باشد. روش تحقیق، تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی می‌باشد. جهت انجام تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارهای SPSS و مدل TOPSIS فازی استفاده شده است. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داده شد، تمامی شاخص‌های مطرح شده با Correlation به دست آمده به سمت عدد ۱ و سطح معناداری (SIG) به دست آمده کمتر از ۰/۰۵، گویای رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر جهانی شدن و منظر شهری اسلامی وجود دارد. در ادامه جهت رتبه‌بندی ابعاد اقتصادی و اجتماعی تأثیر گذار جهانی شدن بر منظر شهری شیراز از مدل تاپسیس فازی استفاده شده است. نتایج نشان داد که، مناطق به صورت $A2 > A3 > A4 > A1$ خواهد بود. در نهایت بین ابعاد مورد نظر، به ترتیب بعد اقتصادی با وزن نرمال نشده ۰/۱۴، و وزن نرمال شده ۰/۰۶۲، بعد اجتماعی با وزن نرمال نشده ۱، و وزن نرمال شده ۰/۰۴۴، بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: آسیب شناسی، جهانی شدن، شهر اسلامی، منظر شهری، کلانشهر شیراز

۱-مقدمه

شهرها در دوره های مختلف تحت تاثیر افکار و ایده های متعددی قرار گرفته اند. ایده هایی چون سوسیالیستی، سرمایه داری، صنعتی، فورد صنعتی و ... بالاخره مدرن، پست مدرن و پسا مدرن، فرم و سبک زندگی شهری، مدیریت و اقتصاد شهری را تحت تاثیر قرار داده اند و امروزه جهانی شدن نیز باعث دگرگونی فرهنگ، اقتصاد، ارتباط جوامع و ... شده است. افزایش احساس شهروند جهانی یا جهان وطنی، جهانی شدن اقتصاد یا یکپارچگی اقتصادی در عصر حاضر، حاکی از تاثیر جهانی شدن بر شهرها می باشد (رضایی و عباسی، ۱۳۸۹، ۱۶۴).

یکی از پدیده هایی که جامعه بشری در حال حاضر با آن مواجه است پدیده جهانی شدن می باشد، ابعاد و دامنه های این پدیده آنقدر وسیع و گسترده است که تمام شئون زندگی بشری را در عرصه های مختلف علم، تکنولوژی، فرهنگ، اجتماع، سیاست و اقتصاد تحت تاثیر خود قرار داده تا جایی که برخی از صاحب نظران آن را به عنوان بزرگترین و مهمترین رخداد تاریخ بشری یاد کرده اند. اینک تطبیق مداوم نظام شهری به عنوان نظام باز با شرایط و تحولات نوین بیرونی ایجاب می کند تا در عرصه جهانی شدن به نقش آفرینی نیروها و عواملی که بر سازمان فضای ی و نظام شهری موثرند بیش از پیش توجه گردد. امروزه در آستانه قرن بیست و یکم جهان با سرعتی غیر قابل تصور در حال تغییر است و بررسی تحولات جهانی طی نیم قرن اخیر نیز حاکی از این است که شهر و شهرنشینی با تغییرات بنیادی کمی و کیفی روبه رو بوده و به تبع آن شهرها و کلان شهرهای کشورهای در حال توسعه به ویژه در کشورهای اسلامی از این رخدادها دچار تحولات اساسی شده اند و این روند همچنان با شدت زیادی ادامه دارد (ابراهیمزاده و همکاران، ۱۳۸۹، ۱).

در واقع فرآیند جهانی شدن دگرگونی هایی را در ساختار سنتی شهرها در جهان سبب شده، از سوی دیگر همراه با افزایش یکپارچگی اقتصاد و وابستگی های درونی، مناسبات اجتماعی در جهان باز هم بسیار نزدیک تر می شود. ارتباطات اجتماعی مردم که قبلاً منحصر به نواحی مجاور شهرها بود، گسترده تر می شود و ضرورتاً مشابهت های ارزشی و تجربی مردم افزایش می یابد. افزایش روابط اجتماعی با پیشرفت حمل و نقل و ارتباطات مخصوصاً تلویزیون، تلفن و اینترنت آسانتر و ارزانتر، انتشار عقاید در سطح جهانی را تسهیل می کند. چنین ارتباطی افراد با علایق مشترک را که در سطوح مختلف محلی، ملی و منطقه ای و حتی بین المللی زندگی می کنند بی آنکه ارتباطات فیزیکی ضرورت داشته باشد با یکدیگر مرتبط می سازد. بنابراین نقش و عضویت افراد در چنین شبکه ای بر مبنای نوع مشارکت آنان بر اساس محل زندگی شان معین نمی شود. بلکه ارتباطاتی که جامعه جهانی پی ریزی می کند موجب سرعت گرفتن شهرنشینی می شود (افرخته، ۱۳۸۱، ۱۵۳)، چنانکه گذشت تکنولوژی مدرن و تحولات اجتماعی باعث گسترش زندگی شهری می شود، به طوری که با مکانیزه شدن کشاورزی و کاهش استفاده از نیروی کار انسانی در تولید کشاورزی وضعیت جدیدی فراهم می آید. یعنی در جهان صنعتی پدیده روستای سنتی از بین رفته است و مجتمع های کشت و صنعت جانشین شیوه تولید روستایی گذشته شده اند که این مجتمع ها هم برای فعالیت خود وابسته به تکنولوژی، اطلاعات و ابزاری هستند که از مادر شهرها فراهم می آید. بیشتر جوامع بر این اعتقادند که آینده زندگی بشر، زندگی در منطقه های شهری است. جهانی شدن مهمترین و بارزترین وجه تمایز زندگی امروز و دیروز جهان است که تاثیر چشمگیری بر روند شهرنشینی و توسعه فیزیکی در جهان داشته است (سراقی، ۱۳۸۸: ۱۴۰).

جهانی شدن یکی از پدیده هایی است که جامعه بشری در حال حاضر با آن مواجه می باشد. ابعاد و دامنه های این پدیده آنقدر وسیع و گسترده است که تمام شئون زندگی را در بر می گیرد. در آستانه ورود به عصر جدید جهانی شدن با ابزارهای مهمی چون تکنولوژی ارتباطات، اطلاعات، خدمات و کاربریهای مرتبط با آن، ساختار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و حتی فرهنگی بسیاری از شهرهای جهان را تحت تاثیر قرار داده است، در این میان کلان شهرها، شهرهای جهانی و مناطق جهانی کشورهای پیشرفته مثل کشورهای اروپایی با یک تقدم زمانی نسبت به کشورهای در حال توسعه بازسازی فضایی و تغییرات گسترده های را شاهد بوده اند ولی کشورهای در حال توسعه نیز از این عامل متأثر شده اند (سلیمانی و نظریان، ۱۳۸۹، ۳). شهرهای جهان اسلام نیز به نوبه خود تحت تاثیر جهانی شدن بوده است، بطوریکه هر یک از اعضای این جهان به نوعی از این تحولات بی نصیب نمانده و گاه نتوانسته اند خود را با این تحولات سازگار و مراحل ترقی را طی نمایند و گاه نتوانسته اند با این تحولات کنار

بیابند و خطر مغلوب شدن در این موج آن را تهدید می‌کند. ایران نیز به عنوان یک کشوری اسلامی و یکی از زیرسیستمهای کلان جامعه جهانی از این تحولات تأثیر پذیرفته و این تحولات داری تأثیرات مفید و گاه مضر بر کشورمان بوده است. این در حالی است که در میان اعضای جامعه جهانی، ایران از نظر جهانی شدن کمتر در آن هضم شده است. کلانشهر شیراز نیز از این تحولات بی تأثیر نبوده و موج جهانی شدن تمامی جوانب این کلان شهر به ویژه رشد و توسعه شهری و همچنین تفکرات برنامه ریزی شهری حاکم بر آن را تحت تأثیر قرار داده است؛ به نحوی که جنبه های زیادی از این تأثیرات هم اکنون در این شهر قابل مشاهده است. در این راستا هدف پژوهش حاضر تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی با تأکید بر کلانشهر شیراز می‌باشد.

اهداف پژوهش

- آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری کلانشهر شیراز
- شناخت و بررسی شاخص‌های اثرات جهانی شدن بر منظر شهری کلانشهر شیراز
- بررسی میزان تأثیر جهانی شدن در مناطق شهری شیراز

پیشینه پژوهش

مؤمنی (۱۳۸۹)، در مقالهای تحت عنوان جهانی شدن و چالشهای آن در کشورهای جهان اسلام، به بررسی این پدیده در عرصه‌های مختلف علم و تکنولوژی، فرهنگ، اجتماع، سیاست و اقتصاد می‌پردازد. و به این نتیجه میرسد که هر یک از ابعاد و لایه‌های مختلف جهانی شدن ماهیت متفاوت، اثرپذیری و اثرگذاری جداگانه‌ای دارد، در عرصه جهانی شدن ارتباطات الکترونیکی، مفهوم فاصله و فضا به کلی دگرگون شده است، با ظهور چهره جدیدی از سرمایه‌داری در عصر جهانی شدن، به ابعاد فرهنگی و سیاسی بیش از استعمار اقتصادی توجه میشود، و اقتصاد سیاسی قلمروهای فرهنگی را نیز تحت تأثیر قرار داده است.

رهنما (۱۳۸۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان موانع، مشکلات و راهکارهای جهانی شدن شهرهای ایران، ابتدا به سابقه جهانی شدن و بیان جایگاه ایران در فرایند جهانی شدن و سپس به تجربه برخی شهرهای کشورهای نظیر چین و کشورهای اروپایی در ارتباط با جهانی شدن پرداخته است و در نهایت به این نتیجه رسیده است که، با توجه به جایگاه نه چندان مطلوب ایران در فرایند جهانی شدن شهرهای ایران با چالشهای زیادی در این ارتباط روبرو هستند. بروس و هاروی در کتاب سیاست جهان در سال ۱۳۸۱ به بررسی وضعیت کشورها در نظام جهانی پرداخته‌اند. آنها اعتقاد دارند، که تا پیش از قرن شانزدهم به‌جای یک نظام جهانی، چندین نظام منطقه‌ای وجود داشت. کشورهای اروپایی به هیچ وجه با بسیاری کشورها به عمل متقابل نمی‌پرداختند و هیچ تمایل چشمگیری نیز با آفریقای جنوبی، صحرا یا با آسیای شرقی و جنوب شرقی نداشتند. از اوایل قرن نوزدهم، پیشرفت‌های فن‌آوری در کنار ثروت روزافزون قدرت‌های صنعتی، ابزارهایی برای قدرت‌های بزرگ فراهم آورد؛ تا از نفوذ خود برای استقرار نظامی جهانی استفاده کنند و نظامی مبتنی بر تعاملات گسترده را در جهان برپا سازند.

لیک اوداوا (۲۰۱۳) در پژوهشی تحت عنوان اثرات جهانی شدن روی شهرها در کشورهای در حال توسعه به تأثیر این فرایند در شهرهای کشورهای در حال توسعه با تأکید بر شهر لاوگوس در کشور نیجریه پرداخته و پس از بررسی نتایج اثرات جهانی شدن در ابعاد متخلف در این شهر به این نتیجه رسیده است که، شهرها در کشورهای در حال توسعه به علت ضعف در مدیریت، تکنولوژی و ساختار نامناسب نتوانستند تأثیرات مثبتی از این فرایند نصیب خود نمایند.

آمبی در سال ۲۰۰۶ در مقاله تجارت منطقه‌ای و شهرهای آفریقایی در چشم‌انداز تاریخی در سه مرحله به بررسی تجارت در منطقه آفریقا و تأثیرش بر شهرها می‌پردازد. یکی از مراحل مورد بررسی زمان معاصر و عصر جهانی شدن می‌باشد که بعضی از شهرهای آفریقایی را به شهرهای جهانی تبدیل کرده است. او همچنین برای اینکه این شهرها از قافله سریع جهانی شدن عقب نیفتند استفاده از تکنولوژی و فن‌آوری نوین را پیشنهاد می‌کند.

وی و لیفینر در سال ۲۰۱۲ در مقاله *Globalization, industrial restructuring, and regional development in China*، از طریق یک بررسی جامع از ادبیات جهانی شدن، تجدید ساختار صنعتی و توسعه منطقه‌ای و تغییرات ساختاری چین را از سال ۱۹۷۰ به بعد را مورد بررسی قرار داده‌اند. افزایش شدید چین در سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و تولید فناوری اطلاعات و ارتباطات بعد از تحت تاثیر قرار گرفتن از جهانی شدن صورت گرفته است.

مبانی نظری

جهانی شدن

جهانی شدن یا *Globalization* عبارت از روندی چند بعدی است که وابستگی متقابل میان منطقه‌های مختلف جهان و جنبه‌های گوناگون زندگی اجتماعی را به وجود می‌آورد. تعادل‌های نسبی درونی و گوناگونی‌های تمام جامعه، اعم از بسیار پیشرفته و عقب‌مانده در این روند عمیق زیرورو می‌شود.

جهانی شدن به دنیایی اشاره دارد که در آن جوامع، فرهنگ‌ها، حکومت‌ها و اقتصادها تا حدودی بهم نزدیک‌تر شده‌اند. بنا به گفته گیدنز، این مفهوم را می‌توان به عنوان تشدید روابط اجتماعی جهانی تبیین کرد به گونه‌ای که مکان‌های دور دست را به هم پیوند دهد و به موجب آن، رویدادهای محلی که کیلومترها از هم فاصله دارند، تحت تأثیر حوادثی شکل گیرد. ولی این مفهوم فقط به در هم تنیدگی جهانی اشاره ندارد. جهانی شدن در بهترین صورت به عنوان ابزار جنبه‌های بنیادین فاصله انداختن زمانی-مکانی به کار می‌رود. جهانی شدن به تلاقی حضور و غیاب، پیوند رویدادهای اجتماعی و روابط اجتماعی دور از هم با بافت‌های محلی مربوط می‌شود (ری و قیل، ۱۳۸۰، ۱۱)

خاستگاه‌های جهانی شدن را می‌توان در آثار بسیاری از روشنفکران قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم پیدا کرد؛ از کارل مارکس (Karl Marx: 1818-1883) و جامعه‌شناسانی مثل سن سیمون (Claude Henri Saint-Simon: 1760-1825) گرفته تا پژوهندگان جغرافیای سیاسی نظیر مک کیندر (Sir Halford John Mac Kinder: 1861-1947) که به چگونگی تلفیق جهان از راه مدرنیته پی برد. سن سیمون معتقد بود، به واسطه عملکرد نیروهای جهان‌ساز و همگون‌آفرین، حد و مرزهای سیاسی، فرهنگی، بیش از پیش تضعیف شده و جامعه‌ای جهانی شکل خواهد گرفت. وی دو نیروی مؤثر در فرآیند جهانی شدن را علم‌الاجتماع و صنعتی شدن ذکر کرده است. به نظر سن سیمون صنعتی شدن در ذات خویش فرآیندی گسترش طلب است و گسترش چنین فرآیندی، در جوامع غیر اروپایی، فراگیر شدن فرهنگ اروپایی را در پی خواهد داشت. به این ترتیب، صنعت و اقتصاد در خدمت همگونی فرهنگی و بنابراین در خدمت شکل‌گیری جامعه جهانی قرار خواهند گرفت. علم‌الاجتماع هم که انسان را مانند یک موجود اجتماعی و بدون توجه به علایق فرهنگی بررسی می‌کند، نقش مهمی در متحد کردن انسان‌ها بازی خواهد کرد (گل محمدی، ۱۳۸۱، ۳۲).

بحث جهانی شدن از مفاهیمی است که در دهه پایانی قرن بیستم بسیاری از جریان‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را تحت الشعاع خود قرار داد. جهانی شدن از یک سو دارای چارچوب مفهومی برای تبیین واقعیت‌های جاری جهان و از سوی دیگر مبین نوعی جهان‌بینی و اندیشیدن درباره جهان به عنوان یک منظومه کلان و به هم پیوسته است. البته سابقه امر به دوران‌های قبل باز می‌گردد و نظریه دهکده جهانی مک لوهان (Herbert Marshall McLuhan: 1911-1980) در دهه ۱۹۶۰ تنها تظاهرات جدید آن است (کاظمی، ۱۳۸۰، ۸) شماری از نظریه‌پردازان اعتقاد دارند که با شکل‌گیری تجدد، فرآیند جهانی شدن نیز آغاز شد. به عنوان مثال گیدنز (Anthony Giddens) متولد ۱۹۳۸ فرآیند جهانی شدن را چیزی جز گسترش تجدد نمی‌داند. مارکس و انگلس (Frederich Engels: 1820-1895) نیز درک تاریخی جهانی شدن و آغاز این فرآیند را مستلزم درک و شناخت تاریخی سرمایه‌داری می‌دانند؛ چون از دیدگاه آنان، نظام سرمایه‌داری همواره دست اندرکار یکپارچه سازی اقتصادی و فرهنگی جهان بوده است. پس با توجه به این دیدگاه، جهانی شدن را باید همزاد سرمایه‌داری دانست (گل محمدی، ۱۳۸۱، ۲۳).

جهانی شدن مجموعه ای از فرایندهای چند بعدی و پیچیده است که عرصه‌های متعددی از جمله اقتصاد، ایدئولوژی، سیاست، فرهنگ و محیط زیست را در بر می‌گیرد. منطق جهانی شدن اساساً در منطق سرمایه داری؛ یعنی حفظ و بسط فرایند تکاثر سرمایه ریشه دارد و از اینرو اقتصاد در جبهه مقدم فرایند جهانی شدن قرار می‌گیرد (Gills, 2002, 14).

بطور کلی با توجه به اینکه دیدگاه‌های گوناگونی درباره مسئله «جهانی شدن» وجود دارد. برخی جهانی شدن را چیزی فراتر از مرحله ای گذرا در تاریخ نمی‌دانند؛ گروهی آن را آخرین تبلور رشد سرمایه‌داری غرب و نوسازی تلقی می‌کنند و دسته سوم، جهانی شدن را تحولی اساسی در سیاست جهانی قلمداد می‌کنند که شناخت آن نیازمند تفکری تازه است.

جهانی شدن و شهرها

شهر تجلی فضایی نظامهای اقتصادی-اجتماعی و کالبدی حاکم بر شهروندانش است. این نظامها مناسباتی دیالکتیکی بین شکل و عملکرد شهر برقرار می‌کنند و موجب پویایی مستمر شهری می‌شوند. بر این اساس، شهر را می‌توان هم علت و هم معلول دانست. از یک سو محیط زایش، پرورش و گسترش پدیده‌های نو است و از سوی دیگر، تحت تأثیر آنها چه زاده محیط درونی یا برونزا قرار گرفته و متحول می‌شود. امروزه با توجه به پیوندهای فراگیر جهانی و نظامهای باز شهری، درک تحولات و پویای شهری بدون نگاه جهانی اگر ناممکن نباشد دستکم کامل نیست (صرافی؛ ۱۳۸۲، ۱۶۴).

جهانی شدن باعث وابسته شدن سکونت‌گاههای شهری بخصوص کلانشهرها به همدیگر خواهد شد اما این وابستگی و ارتباط در سراسر جهان به یک اندازه نیست، زیرا میزان تأثیرگذاری شهرها در سطح جهان، از جهانی شدن متفاوت است. عده ای از کشورهای کمتر توسعه یافته، با پذیرش نظام سرمایه‌داری بودن برنامه (یا با برنامه‌ریزی یک سو نگرانه) راهبرد بعد از واقعه را در مسایل محیطی و شهریشان برگزیده اند بدینسان در این قبیل کشورها در راه انباشت سرمایه و بدست آوردن حداکثر سود مانعی ایجاد نمی‌شود. محیط شهری آلوده می‌شود، حاشیه‌نشینان، شهر را محاصره می‌کنند، میراث فرهنگی مرکز شهرها تخریب می‌شود. زمین‌های شهری قیمت سرسام‌آوری پیدا می‌کنند. بیکاری، نیروی کار را به انحراف می‌کشاند، اعتیاد، خودکشی و یاس و ناامیدی افزایش می‌یابد، بعد از بیماری شهر و شهروندان همایش‌های برگزار و مقالاتی انتشار می‌یابد و در نهایت هم گفته‌ها و سخنرانی‌ها روی کاغذ باقی می‌ماند این جریان به جریان بعد از واقعه شناخته می‌شود.

در جهانی شدن کلانشهرها را به عنوان کانون توسعه خود در جهان انتخاب نموده است. زیرا بیشترین سود از طریق سیستم حاکم بر این شهرها، عاید کشورهای توسعه یافته خواهد شد. منزوی شدن شهرهای کوچک و متوسط در کشورهای کمتر توسعه یافته نتیجه توجه بیش از اندازه و تجمع ثروت و امکانات در کلانشهرهای آنان است. حتی کلان شهرها در این جریان به عنوان مراکز تولید و توزیع و موقعیت‌های ارتباطی مورد استفاده قرار می‌گیرند و هنوز هیچ یک از شهرهای جهان توسعه نیافته نقش فعالی در اقتصاد جهانی ایفا نکرده است. به گفته لن گیلبرت «در یک جریان وابسته به نظام جهانی و اقتصاد آزاد جهانی، شهرهای بزرگ جایگاه ویژه ای را نه تنها در سطح ملی بلکه در سطح جهانی اشغال می‌کنند و در مناسب ترین پایگاه توسعه نظام سرمایه‌داری در کشورهای جهان سوم می‌باشند. از دیدگاه جغرافیدانان معتقد به مارکسیسم کلاسیک شهرگرایی و پدیده ای شهری حاصل جهت‌گیریهای شیوه تولید سرمایه داری است از نظر آنها ساختارهای اقتصادی سازمان فضایی را تعیین می‌کند، در این جا گروه پر قدرت کنترل امکانات شهرها را در اختیار می‌گیرند.

از دیدگاه جغرافیدانان رادیکال، نظام سرمایه‌داری در به وجود آوردن نابرابری‌های فضایی، اقتصادی و اجتماعی در دنیا نقش اساسی ایفا می‌کند. تجلی بارز این نابرابری‌ها در شهرها کشورهای توسعه نیافته بوضوح دیده می‌شود جامعه مدرن با توجه به این دیدگاه خصلت دو گانه دارد از یک سو دستاوردهای مادی علمی و رفاهی را به همراه دارد و از سمت دیگر باعث استیلای غیر انسانی و نابرابری‌های فضایی می‌شود امروزه از ده کلان شهری که در دنیا به وجود آمده اند. تنها چهار شهر نیز در کشورهای توسعه یافته واقع شده اند. شهرهای نیویورک، لندن، پاریس، توکیو در رأس عدم قدرت سلسله مراتب شهرهای جهان قرار گرفته اند. این شهرها در بهترین شرایط اقتصادی و رفاهی به سر می‌برند. در حالیکه اغلب شهرهای جهان با بحران اقتصادی، اجتماعی، نابرابری‌های فضایی، آلودگی، زاغه نشینی و فقر و واماندگی روبه رو هستند امروز در صحنه جهانی نیروی کار و نقش شهرها وارد دوره تیلوریسم معکوس شده‌ایم که در آن از نیروی کار شهری مهارت‌های چندگانه طلب می‌شود

شهرهایی می توانند در صحنه جهانی پویا و فعال باقی بمانند که نقش های متنوعی بر عهده گیرند. در جغرافیای شهری عصر حاضر علاوه بر بررسی شرایط طبیعی، اقتصادی، سیاسی شهر، به میزان وابستگی شهر به اقتصاد ملی باید توجه خاص شود زیرا در جهانی زندگی می کنیم که همه مکانها از شرایط درونزا و برونزا تأثیر می پذیرند. امروزه شبکه شهری جهان مدام در حال کوچک شدن است، فضا و زمان روز به روز به هم نزدیک تر می شوند کوچک شدن شبکه شهری زمانی اتفاق می افتد که شهرهای کوچک و بزرگ از نظر فضا و زمان به هم نزدیک باشند، این شگفتی تکنولوژیک را امروزه ما به عنوان امتیاز به حساب می آوریم. از این رو شبکه شهری به هم نزدیک تر شده «فضا و زمان» سیستم شهری کوچک شده است. الگوهای مختلف شهری در عصر جهانی شدن گویایی آن است که متناسب با تقسیم جدید بین المللی کار، سرمایه راهی مناطق می شود که از مزیت نسبی بالایی برخوردار باشند و زیر ساخت های غنی اطلاعاتی را در اختیار داشته باشند چنین مناطقی به پهنه ی شهر گسترده یا گره های ارتباطی و مدیریتی سیستم جهانی تبدیل می شوند و دستگاه عصبی نظام اقتصادی بین المللی را تشکیل می دهند نواحی عقب مانده اجتماعی - اقتصادی که فاقد زیر ساخت های مطلوب و نیروی انسانی ماهر و پر بازده باشند و نتوانند خطوط فیبر نوری را جایگزین کابل مسی کنند یا نتوانند سرمایه و صنایعی را که برای ادامه حیات یا رشدشان مورد نیاز است، جلب کنند و به تبعیت از آن نتوانند از تکنولوژی جدید و دستاوردهای علمی جدید و اندیشه های جدید که در مراکز شهری بزرگ پا می گیرد مطلع گردند با آسیب پذیری روبه رو خواهند بود. (افراخته ۱۳۸۱؛ ۱۴۰)

جهانی بودن در همه شهرها موفقیت همراه نبوده در حالی که این امر برای بعضی شهرها امکانات، فرصت های جدید و ثروت به همراه آورده است، اما برای سایر شهرهای دیگر تنها انزوا را به ارمغان آورده است. این گونه شهرهای به حاشیه رانده شده را همه جا بویژه در افریقا می توان دید.

جهانشهرها نقاط کانونی فرایند جهانی شدن و شهرهای فرمانده جهان یا همان مراکز اداره جهانی سرمایه، تجارت، حمل و نقل و ارتباطات، سیاست و فرهنگ بین المللی هستند.

شکل گیری شهرهای آینده از چند جهت قابل بررسی است:

اول، شهر نشینی فزاینده کره زمین بدون تردید رو به گسترش خواهد بود. براساس پیش بینی های انجام شده جمعیت شهرنشین جهان به زودی به مرز ۵۵ درصد کل ساکنان کره زمین نزدیک خواهد شد.

دوم، ارتباطی مستمر و رو به افزایش میان شهرنشینی و جهانی شدن وجود خواهد داشت. جهانی شدن فرایندی چند وجهی می باشد که شهرها و مردم را از طریق جریان کالاها، خدمات، سرمایه و دانش هر چه بیشتر به هم نزدیک می نماید. در این میان کلان شهرها در پیشبرد این ارتباطات نقش اصلی را بر عهده خواهند داشت.

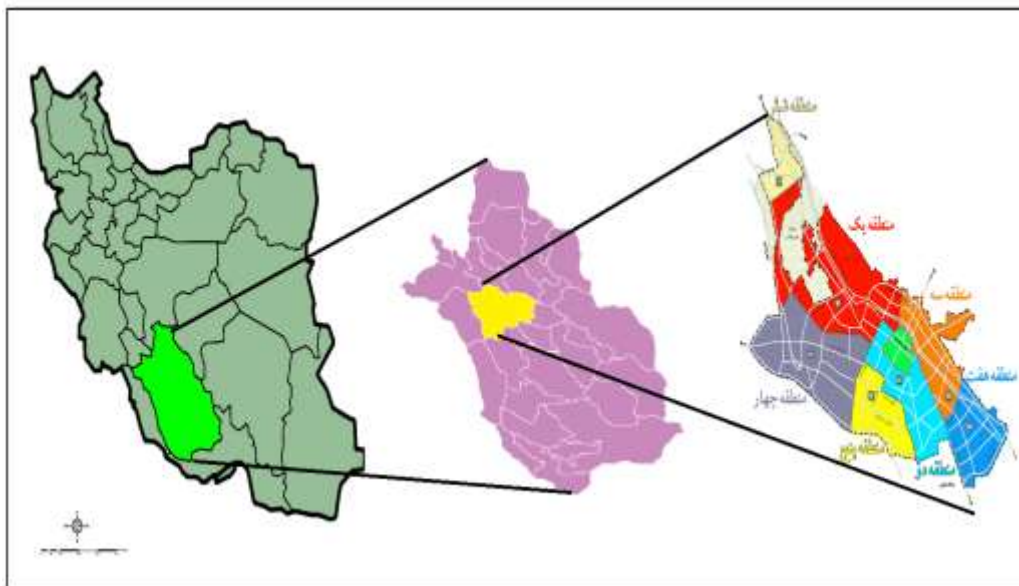
سوم، در فرایند ترکیبی جهانی شدن و شهرنشینی امکانات و آگذاری هر چه بیشتر قدرت و مسئولیت به مقامات محلی و جوامع مدنی تحقق خواهد یافت. زندگی در شهرهای آینده آزادی های اجتماعی و مدنی بیشتری به همراه خواهد داشت. تلاش شهروندان در جهت بسط دموکراسی و گسترش بسترهای مشارکتی منجر به توسعه فراگیر نه تنها برای خود شهرنشینان بلکه برای کلیه افراد جامعه در سطوح ملی و فراملی خواهد شد.

آنچه مسلم است، جهانی شدن نیز همچون سایر امواجی که در طی قرون متمادی جوامع بشری را در نور دیده و متحول ساخته است دارای ویژگی های مردمی باشد. باید از سیاست گذاری های تک بعدی همراه با عدم دیدگاه های فضایی و منطقه ای در برنامه ریزی ها اجتناب نمود و تعامل مستمر جهانی شدن، شهرنشینی و توسعه فرهنگی و تمدنی را به عنوان زیر بنای تفکر برنامه ریزی پذیرفت.

شناخت منطقه مورد مطالعه

شهر شیراز از مرکز استان فارس و پرجمعیت ترین شهر جنوبی ایران در دشتی به مساحت ۳۸۰ کیلومتر مربع در ارتفاع ۱۴۸۸ متر بالاتر از دریا واقع شده است. جمعیت شیراز ۶۵۹ ۱۷۰ نفر در سال ۱۳۳۵ و ۱۳۵۱۱۸۱ نفر در سال ۱۳۸۵ بوده است. این به معنای افزایش ۸ برابری جمعیت در محدوده زمانی ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ است (نتایج سرشماری عمومی نفوس ۱۳۳۵، ۱۳۸۵). و این درحالیست که جمعیت کشور ایران در همین دوره حدود ۴ برابر رشد داشته است. این نتایج حاکی از نرخ

مهاجرت بسیار بالا به شهر شیراز و رشد در محدوده مشخص شده است بسیار سریع شهرنشینی. رشد جمعیت شهر شیراز تا سال ۱۳۶۵ نرخ رشد بسیار بالاست که حاصل رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت بسیار به شهر است. جنگ، خشکسالی و تصویب و اجرای قانون زمین شهری از دلایل مهاجرت به شیراز است.

شکل(۱): موقعیت شهر شیراز در کشور و استان

روش تحقیق

روش تحقیق از نوع تحلیلی بوده، جهت انجام این مطالعه کلانشهر شیراز مورد مطالعه قرار گرفته شد. جامعه آماری نیز افراد متخصص در امور شهری که شامل ۱۵۰ نفر به صورت هدفمند تعیین شده‌اند. داده‌های مورد نیاز جهت تجزیه و تحلیل نهایی اطلاعات از طریق مطالعات میدانی و مراجعه به کلانشهر شیراز جمع آوری شده است. نهایتاً با استخراج و تحلیل اطلاعات به دست آمده و تلفیق آنها با یافته‌های حاصل از بررسی‌های اسنادی در جهت تطبیق مطالعات صورت گرفته در پیشینه پژوهش، از مطالعات اسنادی استفاده شده و به تدوین نتایج تحقیق اقدام شده است. همچنین در جهت تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی مورد مطالعه از آزمون همبستگی اسپیرمن با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است. همچنین جهت رتبه‌بندی مناطق (مورد مطالعه) شهر شیراز و رتبه‌بندی ابعاد تاثیرگذار جهانی شدن در منظر شهری از مدل TOPSIS فازی استفاده شده است.

در این پژوهش از میان مناطق هفتگانه شهر شیراز ۴ منطقه (۱، ۲، ۳ و ۴) مورد بررسی قرار گرفته شده است.

روایی و پایایی ابزار تحقیق

برای مطمئن شدن از روایی بودن پرسش‌نامه و همچنین معرفه‌های انتخاب شده جهت تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی از نظرات متخصصان در این زمینه استفاده شده است. پایایی دلالت بر آن دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد، دامنه ضریب اعتبار از صفر تا یک است. برای تعیین پایایی ابزار اندازه‌گیری شیوه‌های مختلفی وجود دارد. از جمله روش اجرای دوباره (باز آزمایی)، روش مواد موازی، روش تنصیف، روش کودر، ریچاردسون و آلفای کرونباخ که مشهورترین ضریب اعتبار از طریق یک‌بار اجرای آزمون توسط کرونباخ ارائه شده است که به ضریب آلفای کرونباخ معروف است. این روش برای محاسبه درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه به کار می‌رود. در این ابزار پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. اعتبار روایی این پژوهش بر اساس اعتبار محتوایی است. اعتبار محتوایی یک آزمون، معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. برای افزایش اعتبار این پژوهش، پرسشنامه تهیه شده در اختیار تعدادی از اساتید مطلع قرار داده شده تا مطالعه نموده و نظر خود را بیان نمایند. در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ از بسته نرم‌افزاری SPSS محاسبه گردید. دامنه آلفای کرونباخ می‌تواند بین صفر تا یک

باشد. هرچه آلفای کرونباخ به سمت ۱ میل کند پایایی بیشتر است. اگر آلفای کرونباخ کمتر از ۰/۵ باشد ابزار کار فاقد پایایی است. نتایج ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲۰ محاسبه شده است. پایایی پرسشنامه در سطح مناسبی قرار داشته و قابل اعتماد برای پژوهش میدانی می باشد.

یافته‌های تحلیلی

بررسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی

جهت سنجش اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی در ابتدا شاخص‌هایی متناسب با فرضیه مورد نظر تدوین و در قالب پرسشنامه منعکس شد، اطلاعات به دست آمده نیز با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته شد. جهت سنجش جهانی شدن در منظر شهری اسلامی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد، در جدول ذیل به طور کامل توضیح داده شده است.

جدول (۱): بررسی نقش اثرات جهانی شدن در منظر شهری

شاخص‌ها	نوع تحلیل	sig
تمرکز شهری فوق العاده و پیدایش مشکلات شهری	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۵۶۰ ۰/۰۰۰ ۱۵۰
تمرکز روز افزون جمعیت و کمبود امکانات شهری	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۸۷۵ ۰/۰۰۰ ۱۵۰
مهاجرت شدید روستاییان	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۵۶۴ ۰/۰۰۰ ۱۵۰
کمرنگ شدن مرزها و هویت‌های شهری	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۶۷۸ ۰/۰۰۰ ۱۵۰
گسستگی در نظام‌های اجتماعی و فرهنگی	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۵۹۰ ۰/۰۰۰ ۱۵۰
زهکشی اقتصادی سرمایه‌ها از پیرامون به شهر	Sperman s rho correlation Sig.(2-tailed) N	۰/۶۷۸ ۰/۰۰۰ ۱۵۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همانطور که در جدول (۱) ملاحظه می‌شود، تمامی شاخص‌های مطرح شده با Correlation به دست آمده به سمت عدد ۱ و سطح معناداری (SIG) به دست آمده کمتر از ۰/۰۵، گویای رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر است.

اولویت‌بندی مناطق شهر شیراز و ابعاد تاثیرگذار تاثیر جهانی شدن بر منظر شهری شیراز با استفاده از مدل

تاپسیس فازی

مرحله ۱: ارزیابی اهمیت معیارها

متخصصین از متغیرهای زبانی شکل زیر جهت ارزیابی اهمیت معیارها استفاده کرده‌اند.

جدول (۲): متغیرهای زبانی برای ارزیابی اهمیت معیارها

اهمیت	عدد فازی
خیلی کم (VL)	(۰/۲ و ۰/۱)
کم (L)	(۰/۳ و ۰/۲ و ۰/۱)
متوسط - کم (ML)	(۰/۵ و ۰/۴ و ۰/۳ و ۰/۲)
متوسط (M)	(۰/۴ و ۰/۵ و ۰/۵ و ۰/۶)
متوسط - زیاد (MH)	(۰/۵ و ۰/۶ و ۰/۷ و ۰/۸)
زیاد (H)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)
خیلی زیاد (VH)	(۰/۹ و ۰/۹ و ۰/۱)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

در ابتدا قبل از اینکه به متغیرهای زبانی برای ارزیابی معیارها پرداخته شود، به تعیین ابعاد تاثیرگذار جهانی شدن در منظر شهری اساس جداول قبلی پرداخته می‌شود. اهمیت این سه تصمیم گیرنده در جداول زیر درج شده است.

جدول (۳): اهمیت متغیرهای زبانی بر اساس تصمیم‌گیری متخصصین

معیار	متخصص D1	متخصص D2	متخصص D3
C1	H	H	H
C2	VH	VH	VH

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نظر این متخصصین بر اساس اعداد فازی تعریف شده، به صورت زیر کمی می‌شوند.

جدول (۴): کمی شدن نظر متخصصین بر اساس اعداد فازی

معیار	متخصص D1	متخصص D2	متخصص D3
C1	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)
C2	(۰/۹ و ۰/۹ و ۰/۱)	(۰/۹ و ۰/۹ و ۰/۱)	(۰/۹ و ۰/۹ و ۰/۱)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۲: رتبه‌بندی گزینه‌ها

سه متخصص از متغیرهای زبانی جدول زیر برای رتبه‌بندی گزینه‌ها با توجه به معیارها استفاده کرده‌اند.

جدول (۵): متغیرهای زبانی برای رتبه‌بندی

اهمیت	عدد فازی
خیلی کم (VL)	(۰ و ۰)
کم (L)	(۱ و ۰ و ۱)
متوسط - کم (ML)	(۲ و ۱ و ۳ و ۲)
متوسط (M)	(۴ و ۳ و ۵ و ۴)
متوسط - زیاد (MH)	(۵ و ۴ و ۶ و ۵)
زیاد (H)	(۷ و ۶ و ۸ و ۷)
خیلی زیاد (VH)	(۸ و ۷ و ۹ و ۸)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

رتبه‌بندی چهار منطقه شهر شیراز تحت ابعاد اقتصادی و اجتماعی در جداول زیر درج شده است:

جدول (۶): رتبه‌بندی گزینه‌ها توسط متخصصین

C2			C1			
D3	D2	D1	D3	D2	D1	گزینه
VG	MG	MG	MG	MG	MG	منطقه ۱
VG	VG	VG	G	G	G	منطقه ۲
G	G	VG	G	VG	VG	منطقه ۳

منطقه ۴	G	G	G	G	G	MG
---------	---	---	---	---	---	----

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۳: تشکیل ماتریس تصمیم و بردار وزن معیارها

پس از آن که متغیرهای زبانی ماتریس تصمیم و بردار وزن، به اعداد فازی دوزنقه‌ای تبدیل شده‌اند. باید ماتریس تصمیم فازی و بردار وزن فازی شکل گیرند.

جدول (۷): اعداد ماتریس تصمیم و بردار وزن معیارها

	C2	C1	
وزن	(۰/۸ و ۰/۹ و ۰/۱)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۹)	
A1	(۵ و ۷ و ۸ و ۱۰)	(۵ و ۶ و ۷ و ۸)	
A2	(۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۰)	(۷ و ۸ و ۹ و ۹)	
A3	(۷ و ۸/۳۳ و ۸/۶۷ و ۱۰)	(۷ و ۸/۷ و ۹/۳ و ۱۰)	
A4	(۵ و ۷/۳۳ و ۷/۷۶ و ۹)	(۷ و ۸ و ۹ و ۹)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۴: تشکیل ماتریس تصمیم فازی بی مقیاس شد

تمام معیارها جنبه مثبت دارند بنابراین برای بی مقیاس کردن از رابطه زیر استفاده می‌شود.

جدول (۸): بی مقیاس کردن ماتریس

	C2	C1	
A1	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۸)	(۰/۵ و ۰/۶ و ۰/۷ و ۰/۸)	
A2	(۰/۸ و ۰/۹ و ۰/۹ و ۰/۹)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)	
A3	(۷ و ۰/۸۳ و ۰/۸۷ و ۱)	(۰/۷ و ۰/۸۷ و ۰/۹۳ و ۱)	
A4	(۰/۵ و ۰/۷۳ و ۰/۷۷ و ۰/۹)	(۰/۷ و ۰/۸ و ۰/۸ و ۰/۹)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۵: تشکیل ماتریس تصمیم فازی بی مقیاس شده وزن بردار

برای محاسبه درایه‌های ماتریس تصمیم فازی بی مقیاس شده وزن بردار، باید درایه متناظر آن در ماتریس تصمیم فازی بی مقیاس شده در ضریب اهمیت مربوطه ضرب شود.

جدول (۹): ماتریس تصمیم فازی بی مقیاس شده وزن بردار

	C2	C1	
A1	(۰/۴ و ۰/۶۳ و ۰/۸۱ و ۱)	(۰/۴ و ۰/۴۸ و ۰/۵۶ و ۰/۷۲)	
A2	(۰/۶۴ و ۰/۸۱ و ۰/۸۱ و ۱)	(۰/۴۹ و ۰/۶۴ و ۰/۶۴ و ۰/۸۱)	
A3	(۰/۵۶ و ۰/۷۵ و ۰/۸۷ و ۰/۸۷ و ۱)	(۰/۴۹ و ۰/۶۹ و ۰/۷۵ و ۰/۹)	
A4	(۰/۴ و ۰/۶۶ و ۰/۷۷ و ۰/۹)	(۰/۴۹ و ۰/۶۴ و ۰/۶۴ و ۰/۸۱)	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۶: تعیین حل ایده آل و حل ضد ایده آل فازی

حل ایده آل و ضد ایده آل فازی برای معیار اول به ترتیب به صورت زیر محاسبه می‌شود:

مرحله ۷: تعیین فاصله هر گزینه از حل ایده آل و ضد ایده آل (S_i^* و S_i^-)

شاخص شباهت فاصله گزینه اول از حل ایده آل فازی هر یک از معیارها را محاسبه می‌شود.

در جدول زیر نتایج محاسبات فاصله بین هر گزینه و حل ایده آل برای هر معیار، فاصله هر گزینه از حل ایده آل، فاصله هر گزینه از حل ضد ایده آل و شاخص شباهت برای هر گزینه درج شده است.

جدول (۱۰): تعیین فاصله هر گزینه از حل ایده آل و ضد ایده آل (S_i^* و S_i^-)

C2	C1	
۰/۳۷	۰/۴	$d(A_1, A^*)$
۰/۲	۰/۲۸	$d(A_2, A^*)$
۰/۲۶	۰/۲۴	$d(A_3, A^*)$
۰/۳۷	۰/۲۸	$d(A_4, A^*)$

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

جدول (۱۱): فاصله بین هر گزینه و حل ضد ایده آل برای هر معیار

C2	C1	
۰/۳۸	۰/۲۲	$d(A_1, A^-)$
۰/۴۹	۰/۳۲	$d(A_2, A^-)$
۰/۴۳	۰/۳۹	$d(A_3, A^-)$
۰/۳۴	۰/۳۲	$d(A_4, A^-)$

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

جدول (۱۲): مقادیر فاصله از حل ایده آل و ضد ایده آل و شاخص شباهت برای هر منطقه

A4	A3	A2	A1	
۲/۰۶	۲/۴۴	۲/۸۰	۱/۹۵	فاصله از حل ایده آل
۱/۹۷	۲/۴۳	۲/۷۹	۱/۹۳	فاصله از حل ضد ایده آل
۰/۵۳	۰/۶۶	۰/۶۷	۰/۵۳	شاخص شباهت

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۸: رتبه‌بندی گزینه‌ها

با توجه به محاسبات فوق رتبه‌بندی مناطق به صورت $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$ خواهد بود. در واقع می‌توان این چنین بیان نمود که در بین منطقه‌های مورد مطالعه در شهر شیراز منطقه ۱ با فاصله از حل ایده آل ۱/۹۵، فاصله از حل ضد ایده آل ۱/۹۳، و شاخص شباهت ۰/۵۳، منطقه دوم با فاصله از حل ایده آل ۲/۸۰، فاصله از حل ضد ایده آل ۲/۷۹، شاخص شباهت ۰/۶۷، و منطقه سوم با فاصله از حل ایده آل ۲/۴۴، فاصله از حل ضد ایده آل ۲/۴۳، شاخص شباهت ۰/۸۶، و منطقه چهارم با فاصله از حل ایده آل ۲/۰۶، فاصله از حل ضد ایده آل ۱/۹۷، و شاخص شباهت ۰/۵۳، می‌باشد.

در ادامه با استفاده از تحلیل سلسه مراتبی فازی به رتبه‌بندی استانداردها پرداخته شده است.

تحلیل سلسه مراتبی فازی

مراحل روش تحلیل سلسه مراتبی فازی به روش چانگ به شرح ذیل است:

مرحله ۲: تعریف اعداد فازی به منظور انجام مقایسه‌های زوجی

در روش تحلیل سلسه مراتبی فازی، پس از تهیه نمودار سلسه مراتبی از متخصصین خواسته می‌شود تا عناصر هر سطح را نسبت به هم مقایسه کنند و اهمیت نسبی عناصر را با استفاده از اعداد فازی بیان کنند. در جدول ذیل تابع عضویت فازی برای متغیرهای زبانی نشان داده شده است.

جدول (۱۳): اعداد فازی تعریف شده در روش تحلیل سلسه مراتبی فازی

تابع عضویت	دامنه	مقیاس فازی مثلثی	تعریف	عدد فازی
$x-7$ _____ $9-7$	$7 < x < 9$	(۷ و ۹ و ۷)	اهمیت مطلق	۹
$9-x$ _____ $9-7$	$7 < x < 9$	(۵ و ۷ و ۹)	اهمیت خیلی قوی	۷
$x-5$ _____ $7-5$	$5 < x < 7$			
$7-x$	$5 < x < 7$	(۳ و ۵ و ۷)	اهمیت قوی	۵

7-5				
x-3 5-3	۳<x<۵			
5-x 5-3	۳<x<۵	(۵و۳و۱)	اهمیت ضعیف	۳
x-1 3-1	۱<x<۳			
3-x 3-1	۱<x<۳	(۳و۱و۵)	اهمیت یکسان	۱
-	-	(۱و۱و۵)	دقیقا مساوی	۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۳: تشکیل ماتریس مقایسه زوجی (A) با به کارگیری اعداد فازی

مرحله ۴: محاسبه S_i برای هر یک از سطرهای ماتریس مقایسه زوجی

$$S_i = \sum_{j=1}^m M'_{ij} \odot \left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M'_{ij} \right]^{-1}$$

که در این رابطه i بیان گر شماره سطر و j بیان گر شماره ستون می‌باشد. M در این رابطه اعداد فازی مثلثی ماتریس‌های مقایسه زوجی هستند.

مرحله ۵: محاسبه درجه بزرگی S_j ها نسبت به همدیگر

جدول (۱۴): درجه بزرگی S_j ها نسبت به یکدیگر

$V(S_1 > S_2) = 0.14$	$V(S_1 > S_3) = 0.61$	$V(S_1 > S_4) = 1$
$V(S_2 > S_1) = 1$	$V(S_2 > S_3) = 1$	$V(S_2 > S_4) = 1$
$V(S_3 > S_1) = 1$	$V(S_3 > S_2) = 0.54$	$V(S_3 > S_4) = 1$
$V(S_4 > S_1) = 0.98$	$V(S_4 > S_2) = 0.19$	$V(S_4 > S_3) = 0.62$

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

مرحله ۶: محاسبه وزن معیارها و گزینه‌ها در ماتریس‌های مقایسه زوجی

بدین منظور از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$d(A_j) = \min_v (s_j > s_k)$$

$$W = (d(A_1), d(A_2), \dots, d(A_n))$$

$$A_j (j = a, 2, \dots, n)$$

مرحله ۷: محاسبه بردار وزن نهایی

برای محاسبه بردار وزن نهایی باید بردار وزن محاسبه شده در مرحله قبل را نرمالیزه کرد. بنابراین:

$$W = (d(A_1), (A_2), \dots, d(A_n))^T$$

با توجه به مقادیر S_j نسبت به همدیگر، وزن نرمال نشده معیارها در ماتریس‌های مقایسه زوجی برابر است با:

جدول (۱۵): وزن نهایی معیارها

معیارها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
C1	۰/۱۴	۰/۰۶۲
C2	۱	۰/۰۴۴

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

همانطور که در جدول بالا ملاحظه می‌شود، در بین ابعاد مطرح شده، به ترتیب بعد اقتصادی با وزن نرمال نشده ۰/۱۴ و وزن نرمال شده ۰/۰۶۲، بعد اجتماعی با وزن نرمال نشده ۱ و وزن نرمال شده ۰/۰۴۴، بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تحلیل و آسیب شناسی اثرات جهانی شدن بر منظر شهری اسلامی با تاکید بر کلانشهر شیراز می‌باشد. روش تحقیق، تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی می‌باشد. جهت انجام تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارهای SPSS و مدل TOPSIS فازی استفاده شده است.

نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن نشان داده شد، تمامی شاخص‌های مطرح شده با Correlation به دست آمده به سمت عدد ۱ و سطح معناداری (SIG) به دست آمده کمتر از ۰/۰۵، گویای رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر جهانی شدن و منظر شهری اسلامی وجود دارد. در ادامه جهت رتبه‌بندی ابعاد اقتصادی و اجتماعی تاثیر گذار جهانی شدن بر منظر شهری شیراز از مدل تاپسیس فازی استفاده شده است. نتایج نشان داد که، مناطق به صورت $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$ خواهد بود. در واقع می‌توان این چنین بیان نمود که در بین منطقه‌های مورد مطالعه در شهر شیراز منطقه ۱ با فاصله از حل ایده آل ۱/۹۵، فاصله از حل ضد ایده آل ۱/۹۳، و شاخص شباهت ۰/۵۳، منطقه دوم با فاصله از حل ایده آل ۲/۸۰، فاصله از حل ضد ایده آل ۲/۷۹، شاخص شباهت ۰/۶۷، و منطقه سوم با فاصله از حل ایده آل ۲/۴۴، فاصله از حل شد ایده آل ۲/۴۳، شاخص شباهت ۰/۸۶ و منطقه چهارم با فاصله از حل ایده آل ۲/۰۶، فاصله از حل ضد ایده آل ۱/۹۷، و شاخص شباهت ۰/۵۳، می‌باشد. در نهایت بین ابعاد مورد نظر، به ترتیب بعد اقتصادی با وزن نرمال نشده ۰/۱۴ و وزن نرمال شده ۰/۰۶۲، بعد اجتماعی با وزن نرمال نشده ۱ و وزن نرمال شده ۰/۰۴۴، بالاترین و پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی، شیرانی، فرهاد، زارع، محمد، (۱۳۸۹)، جهانی شدن و تاثیرات آن بر شهرهای جهان اسلام، موردشناسی: کلانشهر مذهبی مشهد، چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- افراخته، حسن، (۱۳۸۱)، الگوهایی از فضاهای شهری در عصر جهانی شدن، نشریه: اقتصاد، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۷۹ و ۱۸۰، ص ۱۴۰ تا ۱۴۹.
- بروس، راست، هاروی، استا، (۱۳۸۱)، سیاست جهان، ترجمه علی امیدی، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ص ۱۱۵ و ۱۱۶.
- رضایی، رحیم، عباسی، محمد، (۱۳۸۹)، اثرات جهانی شدن بر ماهیت، ساختار و عملکرد شهرها، نشریه: آمایش سرزمین، دوره ۲، شماره ۲؛ از صفحه ۱۶۴ تا صفحه ۱۸۷.
- رهنما، محمدرحیم، (۱۳۸۶)، موانع، مشکلات و راهکارهای جهانی شدن شهرهای ایران، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال دوم، شماره هشتم، مشهد، صص ۳۵-۶۵.
- سراقی، عیسی، (۱۳۸۸)، فرایند جهانی شدن و تأثیر آن بر روند شهر نشینی در کلان شهرهای کشورهای در حال توسعه (نمونه موردی: کلان شهر تهران، مجله علوم جغرافیایی؛ شماره ۱۳.
- سلیمانی، علیرضا و نظریان، اصغر، (۱۳۸۹)، جایگاه کلان شهرهای کشورهای اسلامی در فرآیند جهانی شدن و پراکنش مکانی فعالیت‌های جهانی شدن در آنها (نمونه موردی: کلان شهر تهران)، چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام، زاهدان.
- کاظمی، علی اصغر، (۱۳۸۰)، جهانی شدن، فرهنگ و سیاست، نشر مرکز، ج اول، تهران، ص ۶۴.

- کیلی، ری، مارفیل، فیل، (۱۳۸۰)، جهانی شدن و جهان سوم، ترجمه حسن نورانی بیدخت و محمد علی شیخ علیان، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ص ۱۱.
- گل محمدی، احمد، (۱۳۸۱)، جهانی شدن، فرهنگ، هویت، نشر نی، ج اول، تهران.
- مؤمنی، مهدی، (۱۳۸۹)، فرآیند جهانی شدن و چالشهای آن در کشورهای جهان اسلام، چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام، زاهدان.
- Ambe J. Njoh,(2006), African cities and regional trade in historical perspective: Implications for contemporary globalization trends, Cities, Volume 23, Issue 1, Pages 18-29.
- Dennis Wei, Ingo Liefner,(2012), Globalization, industrial restructuring, and regional development in China, Applied Geography, Volume 32, Issue 1, Pages 102-105.
- Gills, Dong- Sook. (2002), Economic globalization and women in Asia: Challenges and responses, London, Routledge, UNESCAP.
- Leke Oduwaye (2013): Effect of Globalization on Cities in Developing Countries, Department of Urban and Regional Planning, University of Lagos, Nigeria